

УДК 339.13 : 330.341.1 : 639.37/.6-035 (477+100)
DOI: 10.33813/2224-1213.20.2019.0

Махиборода Катерина Вячеславівна

здобувач кафедри глобальної економіки,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
vdovenko.katya@ukr.net

ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ АКВАКУЛЬТУРИ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ В КОНТЕКСТІ ІННОВАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ

Предмет дослідження – сучасний етап розвитку суспільства потребує розробки і впровадження нової моделі економіки України, що передбачає поєднання інтересів споживачів і виробників продукції, збереження навколишнього середовища, поліпшення здоров'я населення та покращення екологічної ситуації. Виробництво та розповсюдження органічної продукції має знайти належне місце в цій новій моделі. Світова спільнота напрацювала значний досвід з розв'язання зазначених проблем, тому його вивчення і конструктивне використання може допомогти у формуванні нової національної економіки. **Мета статті.** Розробка науково-методичних і практичних пропозицій з метою забезпечення функціонування ринку органічної продукції аквакультури в Україні і світі та регулювання сектору аквакультури в умовах конкурентного середовища й інноваційного розвитку аквакультури. **Методологія проведення роботи.** Теоретичне й методичне підґрунтя дослідження становить система як загальнонаукових, так і спеціальних методів наукового пізнання, фундаментальні положення сучасної економічної теорії та практики. У науковому доробку використано такі методи як монографічний – при формулюванні підходів, що встановлює узгоджений набір правил для регулювання збирання інформації про стан довкілля, технічних та соціально-економічних параметрів секторів органічної аквакультури, економіко-статистичний – при визначенні і розрахунку основних показників виробництва продукції органічної аквакультури в умовах інноваційної економіки. **Результати роботи** – запропоновано методичні підходи щодо розвитку та функціонування ринку органічної продукції як сільського господарства, так і аквакультури та обґрунтовано концептуальні засади в контексті удосконалення інструментів державного регулювання ринку органічної продукції в Україні. **Висновки.** Концептуальні підходи до формування на ринку пропозиції органічної продукції сільського господарства та аквакультури полягає в тому, щоб відтворити «виробничу діяльність» в природних агроекологічних системах, спираючись на екологічні процеси, біорізноманіття, та адаптовано до умов інноваційної економіки, поєднати в собі традиції, інновації і досягнення науки на досягнення запланованого рівня економічних показників,

поліпшення соціальних показників та максимального врахування інтересів усіх груп: виробників, споживачів, держави.

Ключові слова: ринок, галузь, інноваційна економіка, аквакультура, інструменти державного регулювання, органічне виробництво, розвиток.

Махиборода Катерина Вячеславовна,
соискатель кафедры глобальной экономики,
Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины

Функционирования рынка органической продукции аквакультуры в Украине и мире в контексте инновационной экономики

Предмет исследования – современный этап развития общества требует разработки и внедрения новой модели экономики Украины, которая предусматривает сочетание интересов потребителей и производителей продукции, сохранения окружающей среды, улучшение здоровья населения и улучшение экологической ситуации. Производство и распространение органической продукции должно найти достойное место в этой новой модели. Мировое сообщество наработало значительный опыт по решению указанных проблем, поэтому его изучение и конструктивное использование может помочь в формировании новой национальной экономики. **Цель статьи.** Разработка научно-методических и практических предложений с целью обеспечения функционирования рынка органической продукции аквакультуры в Украине и мире, регулирования сектора аквакультуры в условиях конкурентной среды и инновационного развития аквакультуры. **Методология проведения работы.** Теоретическую и методическую основу исследования составляет система как общенаучных, так и специальных методов научного познания, фундаментальные положения современной экономической теории и практики. В научном наследии использованы следующие методы как монографический – при формулировании подходов, устанавливает согласованный набор правил для регулирования сбора информации о состоянии окружающей среды, технических и социально-экономических параметров секторов органической аквакультуры, экономико-статистический – при определении и расчете основных показателей производства продукции органической аквакультуры в условиях инновационной экономики. **Результаты работы** – предложены методические подходы относительно развития и функционирования рынка органической продукции как сельского хозяйства, так и аквакультуры и обоснованно концептуальные основы в контексте усовершенствования инструментов государственного регулирования рынка органической продукции в Украине. **Выводы.** Концептуальные подходы к формированию на рынке предложения органической продукции сельского хозяйства и аквакультуры заключается в том, чтобы воссоздать «производственную деятельность» в природных агроэкологических системах, опираясь на экологические процессы, биоразнообразие, и, адаптировано к условиям инновационной экономики, совместить в себе традиции, инновации и достижения науки на достижение запланированного уровня экономических показателей, улучшения социальных показателей и максимально учета интересов всех групп: производителей, потребителей, государства.

Ключевые слова: рынок, отрасль, инновационная экономика, аквакультура, инструменты государственного регулирования, органическое производство, развитие.

Makhyboroda Kateryna,
applicant, Department of Global Economics,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

Functioning of the organic aquaculture products market in Ukraine and the world in the context of innovative economy

Subject of research – The current stage of social development requires the development and implementation of a new model of the Ukrainian economy, which involves combining the interests of consumers and producers of products, preserving the environment, improving the health of the population and improving the environmental situation. The production and distribution of organic produce should find its place in this new model. The international community has accumulated considerable experience in addressing these issues, so its study and constructive use can help shape a new national economy. **The purpose of the article.** Development of scientific, methodological and practical proposals in order to ensure the functioning of the market of organic aquaculture products in Ukraine and worldwide and to regulate the aquaculture sector in a competitive environment and innovative development of aquaculture. **The methodology of the work.** The theoretical and methodological basis of the research is the system of both general scientific and special methods of scientific cognition, fundamental provisions of modern economic theory and practice. Methods such as monograph – in formulating approaches, which establishes an agreed set of rules for regulating the collection of information on the state of the environment, technical and socio-economic parameters of the organic aquaculture sectors, and economic and statistical – in determining and calculating the main indicators of organic aquaculture production in an innovative economy. **The results of the work** – methodological approaches to the development and functioning of the organic market of agriculture and aquaculture have been proposed and conceptual bases have been substantiated in the context of improving the instruments of state regulation of the organic market in Ukraine. **Conclusions.** Conceptual approaches to the formation of organic agriculture and aquaculture supply in the market are to recreate “production activity” in natural agro-ecological systems, based on ecological processes, biodiversity and, adapted to the conditions of innovative economy, to combine traditions, innovations and achievements science to achieve the planned level of economic indicators, improve social indicators and maximum consideration of the interests of all groups: producers, consumers, the state.

Key words: market, industry, innovative economy, aquaculture, instruments of state regulation, organic production, development.

Постановка проблеми. Наявний дефіцит якісної харчової продукції у світі, належна ресурсна база та сприятливі природно-кліматичні умови України визначають перспективність та інвестиційну привабливість даного напрямку.

Досвід розвинутих країн вказує на те, що органічна продукція завжди має стійкий попит [1]. Крім того, органічне виробництво аквакультури передбачає використання нових методів виробництва продукції. За досвідом високорозвинених країн, використання новітньої техніки, заснованої на високих інформаційних технологіях, космомоніторингу стану рослин, середовища і якості технологічних процесів, виконуваних сільськогосподарськими агрегатами, дозволяє підвищити рентабельність зернових на рівні 150 % і більше [4]. Продукція високої якості приносить на 40 % більше прибутку на інвестований капітал, ніж продукція низької якості. Тому інвестори прагнуть інвестувати капітал у ті напрями, де якість продукції є вищою. За даними експертів, інвестиції у виробництво органічної продукції на 15–20 % перевищують інвестиції у традиційне виробництво [14].

Аналіз основних досліджень і публікацій. Базові дослідження проблем функціонування ринку органічної продукції сільського господарства та аквакультури зробили такі вчені, як Артиш В. [6], Франк Ба-

вещь [2], Кваша С. [3], Безус Р. [7], Берлач Н. [8], Вдовенко Н. [9], Дудар О. [11], Ігнатенко М. [12], Сіненко І. [14].

Мета дослідження полягає у розробці пропозицій забезпечення функціонування ринку органічної продукції аквакультури в Україні і світі та регулювання сектору аквакультури в умовах конкурентного середовища й інноваційного розвитку аквакультури.

Виклад основного матеріалу. Дослідження Федерації органічного руху України свідчать про те, що для того, щоб загальна площа країни під органічне виробництво досягла 3 % у найближчі 5 років, необхідні щорічні інвестиції в органічний сектор у розмірі не менше 95–100 млн євро. Інвестиції у виробництво органічної продукції можуть окупатися від 2 до 10 років, проте обмеженість попиту на органічну продукцію через низьку платоспроможність населення та недостатню обізнаність про переваги органічної продукції стримують цей процес [6].

За оцінками експертів, рентабельність виробництва органічної продукції є вищою на 30–40 %, ніж при виробництві традиційної продукції. Проаналізуємо канали розподілу органічної продукції сільськогосподарства та аквакультури у світі та Україні (табл. 1).

Таблиця 1

Механізм розподілу каналів збуту органічної сільськогосподарської продукції та аквакультури

Великобританія, Данія, Швеція, Швейцарія, Фінляндія, Нідерланди	супермаркети (більше 75 %)
1	2
Франція	супермаркети (більше 50 %) спеціалізовані магазини здорового харчування (20 %) прямий збут збільшує свою важливість
Канада	супермаркети (більше 40 %) великі мережі магазинів та окремі спеціалізовані магазини здорового харчування (33 %) інші точки роздрібного продажу (18 %) фермерські ринки, доставка в споживчих кошиках, служби харчування та клуби покупців (19 %)
Чехія	роздрібні мережі (68 %) спеціалізовані магазини здорового харчування (33 %) розвиток органічного громадського харчування продаж на фермах та через «доставку споживчих кошиків» фермерські ринки (збільшення популярності)
Німеччина	спеціалізовані магазини здорового харчування прямі продажі на онові попереднього замовлення
Словаччина, Іспанія, Польща, Туреччина,	частка супермаркетів у загальному розподілі реалізації органічної продукції низька
Словаччина	прямий продаж від фермерів (90 %)

Закінчення таблиці 1

1	2
Іспанія	невеликі продовольчі магазини (85 %)
Польща	прямий продаж та магазини здорового харчування (70 %)
	спеціалізовані ринки органічних продуктів у великих містах
Туреччина	спеціалізовані ринки органічних продуктів у великих містах
Україна	Найпотужніші канали:
	супермаркети («Сільпо», «Ашан», «Мегамаркет», «METRO», «Billa», «Delight», «Novus», «Good Wine», «Фуршет»)
	спеціалізовані магазини здорового харчування у містах мільйонниках («НатурБутік», «Еко-Шик», «Органік Ера»)
	Знаходяться на стадії розвитку:
	інтернет-магазини
	мережа еко-готелів («Мезон Бланш»)
	органічний кейтерінг (виїзне ресторанне обслуговування)
	Не користуються популярністю:
	магазини на фермах
система доставок кошків з органічними продуктами	

Джерело: складено автором на основі [1; 7]

Переважна кількість європейських країн реалізують органічну продукцію сільського господарства та аквакультури через супермаркети (понад 75 %).

З іншого боку, у країнах з низьким рівнем розвитку внутрішнього ринку органічної продукції (Словаччина, Іспанія, Польща, Туреччина) частка супермаркетів у загальному розподілі реалізації органічної продукції сільського господарства та аквакультури низька. У практиці розвинутих країн світу існують три моделі каналів збуту органічної продукції сільського господарства та аквакультури, коли основними учасниками виступають кооперативи виробників та споживачів.

Доведено, що наведені моделі каналів збуту органічної продукції сільського господарства та аквакультури можна застосовувати в Україні для зміцнення кооперації виробників та споживачів органічної продукції.

Стосовно взаємовідносин українських виробників органічної продукції з європейськими імпортерами, слід зазначити, що останні наполягають на високій якості органічної продукції, але багато органічних господарств, особливо у північній частині України, мають проблеми у досягненні технічних вимог щодо виробництва органічної продукції, наприклад борошномельної пшениці.

Іншою проблемою у стосунках з іноземними покупцями є ненадійність постачання органічної продукції з України через посередників. Існує два підходи щодо державної фінансової підтримки розвитку ринку органічної продукції (рис. 1).

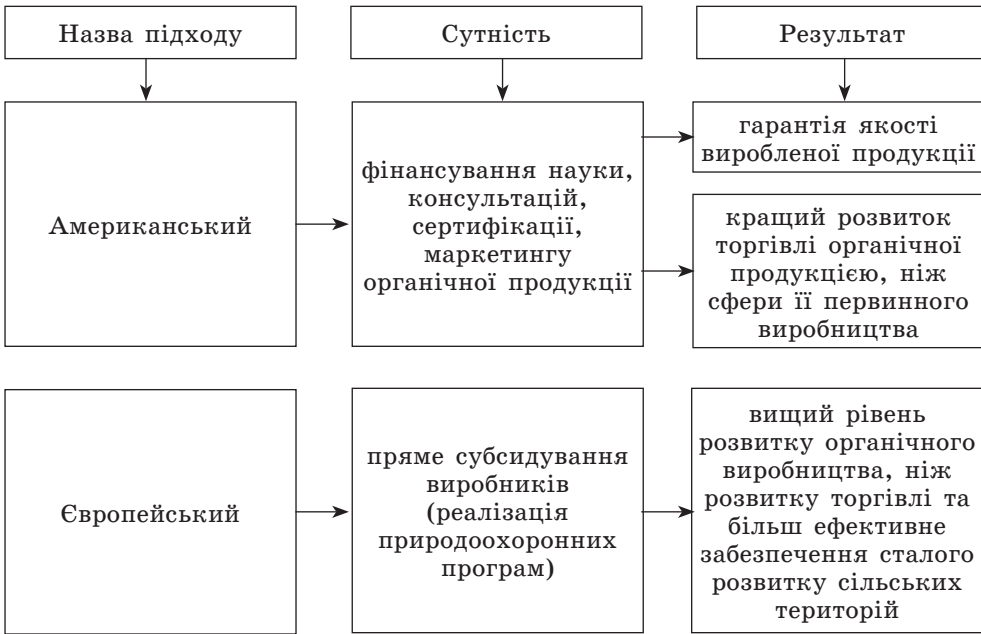

Рис. 1 Підходи державної фінансової підтримки розвитку ринку органічної продукції

Джерело: [3]

На нашу думку, в Україні слід застосовувати змішаний тип підтримки. Інтеграція України в ЄС допоможе отримувати пряму та непряму фінансову підтримку через надання пільг та преференцій, яка практикується у країнах-членах ЄС, проте на це потрібен час.

Для більш поглибленого аналізу ринку органічної продукції сільського господарства та аквакультури в Україні проведемо SWOT-аналіз, за допомогою якого можна визначити сильні та слабкі сторони розвитку ринку органічної продукції, його можливості та загрози. На основі SWOT-аналізу визначаються перспективи розвитку органічного ринку сільськогосподарської продукції та аквакультури і розробляється стратегія щодо підвищення ефективності функціонування ринку органічної продукції (табл. 2).

Таблиця 2

SWOT-аналіз ринку органічної продукції сільського господарства та аквакультури в Україні

Сильні сторони (S)	Слабкі сторони (W)
<ol style="list-style-type: none"> 1. Сприятливі природнокліматичні умови. 2. Наявність значних та родючих сільськогосподарських площ. 3. Вигідне географічне положення України, близькість до Європейського Союзу. 4. Розвинена транспортна інфраструктура. 5. Наявність спеціалізованих науково-дослідних та селекційних установ. 6. Високий стійкий попит у іноземних споживачів у всьому світі. 7. Зростання інтересу населення та представників органів влади України до органічної продукції на ринку. 8. Зростання асортименту продукції вітчизняного виробництва. 9. Органічне сільське господарство та аквакультура є одним із пріоритетів національного розвитку України в 2015–2021 роках. 10. Наявність професійного органу сертифікації, який визнаний ЄС. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Недосконалість нормативно-правової бази. 2. Високі ціни на сертифіковану органічну продукцію. 3. Відсутність детальної офіційної державної статистики щодо виробництва органічної продукції сільського господарства та аквакультури. 4. Ненагодженість державного управління. 5. Шахрайство на внутрішньому та міжнародному ринках. 6. Низький рівень обізнаності населення щодо сутності та переваг органічної продукції. 7. Недостатнє інфраструктурне забезпечення ринку. 8. Відсутність державної підтримки у сфері освіти та науки. 9. Дефіцит фінансових ресурсів. 10. Низький рівень конкуренції між вітчизняними виробниками органічної продукції сільського господарства та аквакультури.
Можливості (O)	Загрози (T)
<ol style="list-style-type: none"> 1. Зростання попиту на органічну продукцію сільського господарства та аквакультури на внутрішньому ринку. 2. Розширення ринків збуту продукції та збільшення експорту якісної органічної продукції з України. 3. Розвиток сільських територій та створення додаткових робочих місць в сільській місцевості. 4. Реформування аграрного сектору, у т.ч. розробка місцевих державних програм по розвитку інфраструктури ринку, державна підтримка розвитку товаровиробників органічної продукції. 5. Розширення асортименту продукції. 6. Створення кластерних об'єднань і кооперативів. 7. Поглиблення зв'язків науки і виробництва. 8. Поступовий розвиток безвідходного виробництва. 9. Зростання інвестиційної привабливості аграрного сектору. 10. Перспективи залучення інвестиційних ресурсів для інноваційного розвитку підприємств. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Економічна і політична нестабільність у країні. 2. Недосконалість законодавства у сфері органічного виробництва сільського господарства та аквакультури. 3. Відсутність чесної конкуренції та можливість шахрайства. 4. Відсутність фінансової підтримки державних програм. 5. Неможливість залучити інвестиційні ресурси у достатніх обсягах, обмеженість кредитування через високі кредитні ставки. 6. Посилення конкуренції з іноземними виробниками та втрата ринків збуту продукції. 7. Уповільнення темпу зростання ринку через зниження рівня життя населення. 8. Демографічна та соціальна криза. 9. Деформована структура попиту і пропозиції через низьку купівельну спроможність населення. 10. Форс-мажорні обставини (стихійні лиха).

Джерело: складено автором

Сильні сторони ринку органічної продукції сільського господарства та аквакультури відображають його передумови розвитку та фактичні досягнення в Україні [7]. Можливості відображають перспективи розвитку ринку.

Слабкі сторони відображають внутрішні фактори, які стримують розвиток ринку. Загрози відображають можливі ризики та зовнішні фактори, що можуть перешкоджати розвитку ринку органічної продукції. До виявлених основних слабких сторін ринку органічної продукції сільського господарства та аквакультур в Україні можемо віднести недосконалість нормативно-правової бази та відсутність програми загальнодержавної фінансової підтримки органічного сільськогосподарського виробництва та аквакультури; високі ціни на сертифіковану органічну продукцію через особливості виробництва органічної продукції сільського господарства та аквакультури, високу вартість сертифікації, відсутність державної підтримки та низький попит на органічну продукцію на внутрішньому ринку.

Також виявлено відсутність детальної офіційної державної статистики щодо виробництва та реалізації органічної продукції сільського господарства та аквакультури. В Україні офіційні дані, що стосуються ринку органічної продукції, представлено на Офіційному сайті Федерації органічного руху України, які відображають лише деякі показники. На сьогодні відсутній офіційний Реєстр виробників органічної продукції, який повинен оприлюднюватися на Офіційному сайті Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів. Все це перешкоджає проведенню якісного глибокого аналізу ринку органічної продукції сільського господарства та аквакультури в Україні та прийняттю відповідних управлінських рішень, які стосуються забезпечення його ефективного функціонування, розвитку національної економіки та інтеграції нашої держави у міжнародний простір.

Доведено, що неналагодженість державного управління полягає у відсутності чіткої відмінності між основними функціями всередині або між департаментами, що призводить до численних випадків дублювання обов'язків, завдань і заходів; застарілості адміністративних систем, громіздкості звітності на паперових носіях, системи затверджень та контролю створюють високий рівень бюрократії і постійно відволікають від реалізації основної політики, виконання нормативних та технічних завдань;

Також існують високі ризики корупції, що пов'язані зі складною мережею необґрунтованого контролю, правил і процесів затвердження, управління державними активами і механізмами втручання. Ця система часто згадується як один з найбільш значущих чинників, що стримують розвиток українських аграрних підприємств і загалом агробізнесу. Тому зміна цієї структури є пріоритетним завданням для галузі.

Населення не обізнане щодо переваг органічної продукції, особливостей її виробництва та місця продажу; споживачі вважають, що термін «органічний» є маркетинговим ходом виробників, який

стимулює платити більше. Недосконале інфраструктурне забезпечення ринку органічної продукції, а саме відсутність:

- розвинених національних кластерів органічного сільського господарства;
- розвиненої інфраструктури виробництва, переробки, спеціалізованих складських приміщень для зберігання органічної продукції, мережі гуртової та роздрібною торгівлі;
- достатньої кількості освітніх установ для підвищення рівня знань сільгоспвиробників щодо виробництва органічної продукції та фахівців і консультантів, які спеціалізуються на органічному сільськогосподарському виробництві, маркетингу та реалізації органічної продукції.

Відсутність державної підтримки у сфері освіти, науки, консультацій, управління знаннями з органічного виробництва та збуту. Внаслідок цього в Україні спостерігається низький рівень наукових досліджень, освіти та надання консультацій стосовно ведення органічного виробництва. Рівень розробок української аграрної науки відстає від аналогічних розробок у розвинутих країнах світу, наукові дослідження мають незначне фінансування з державного бюджету за майже повної відсутності фінансування з боку бізнесу.

Низький рівень розвитку аграрної науки та освіти призводить до відсутності дієвої системи трансферу інновацій, розповсюдження сучасних технологій виробництва і переробки сільськогосподарської продукції та менеджменту в аграрному підприємстві, надання дорадчих послуг середнім і малим підприємствам. Науковцям в Україні нині бракує кваліфікації для того, щоб інтегруватись до світової наукової аграрної спільноти.

Дослідженням встановлено, що відсутність такої системи значно знижує можливості розвитку середнього і малого підприємства на селі, не сприяє підвищенню продуктивності виробничих ресурсів, збільшенню виробництва продукції з доданою вартістю і в кінцевому результаті не забезпечує зростання рівня добробуту сільських жителів.

Дефіцит фінансових ресурсів, високі процентні ставки за кредитами, відсутність пільгового кредитування виробників органічної продукції.

Низький рівень конкуренції між вітчизняними виробниками органічної продукції. Виробництво органічної продукції сільського господарства та аквакультури виключно великими товаровиробниками.

Відсутність доступу у малого та середнього бізнесу до фінансових ресурсів, які б дозволили розвиватись органічному агробізнесу, тому що держава зацікавлена у підтримці великих виробників [11].

Висновки. Концептуальні підходи до формування на ринку пропозиції органічної продукції сільського господарства та аквакультури полягає в тому, щоб відтворити «виробничу діяльність» в природних агроекологічних системах, спираючись на екологічні процеси, біорізноманіття, та, адаптовано до умов інноваційної економіки, поєднати в собі традиції, інновації і досягнення науки на досягнення запланованого рівня економічних показників, поліпшення соціальних показників та максимального врахування інтересів усіх груп: вироб-

ників, споживачів, держави. Таким чином, маємо можливість прийти до висновків:

1. Розвиток виробництва органічної продукції сільського господарства та аквакультури потребує вдосконалення відповідного інституціонального середовища, яке супроводжуватиметься упорядкуванням існуючих та створенням нових формальних та неформальних інституцій.

2. Доцільним є врахування пропозицій щодо підвищення еколого-економічної ефективності виробництва органічної продукції сільського господарства та аквакультури шляхом розробки та впровадження в практичну діяльність економіко-математичної моделі оптимізації його структури. Параметрами моделі є максимізація прибутку з урахуванням витрат на відновлення ресурсів, підвищення екологічної якості продукції і можливих цін реалізації під час сертифікації для просування продукції на ринок.

3. Формування та функціонування ефективного ринку органічної продукції сільського господарства та аквакультури, адаптованого до умов ринкової економіки, буде ускладненим без відповідного механізму, що забезпечується на макро- та мікрорівнях управління. Формування механізму розвитку ринку органічної продукції сільського господарства та аквакультури має здійснюватися за допомогою низки заходів через застосування інструментів регулювання через нормативно-правове, інформаційне, методичне забезпечення.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини»: [електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/425-18>.

2. *Bavec* Franc. Organic production and use of alternative crops. RC Press, 2007. 241 p.

3. **Кваша С. М., Вдовенко Н. М.** Специфічні особливості державного регулювання аквакультурного виробництва. Ефективна економіка. 2011. № 8. Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua>.

4. **Bell, J. D., Watson, R. A., Ye, Y.** Global fishing capacity and fishing effort from 1950 to 2012. *Fish and Fisheries*, 2017. № 18 (3). P. 489–505. <http://doi.org/10.1111/faf.12187>

5. **Антонець С. С.** Коли Україна зрозуміє свою планетарну місію. Вісник Полтавської державної аграрної академії. 2011. № 2. С. 5–8.

6. **Артиш В. І.** Особливості органічного агровиробництва в концепції сталого розвитку АПК України. Економіка АПК. 2012. № 7. С. 19–23.

7. **Безус Р. М.** Роль екологічного, економічного та освітнього імперативів у розвитку органічного агровиробництва. Економіка АПК. 2014. № 10. С. 27.

8. **Берлач Н. А.** Правове визначення органічного сільського господарства в Україні. Держава і право. 2009. Вип. 46. С. 225–230.

9. **Вдовенко Н. М.** Рибне господарство України в умовах глобалізації економіки: [монографія]. К.: Компрінт, 2016. 476 с.

10. **Вдовенко Н. М., Деренько О. О.** Парадигмальний погляд на формування заходів регулювання ринку продукції аквакультури. Науковий Вісник Полісся. 2017. № 2 (10). Ч. 2. С. 139–143.

11. **Дудар О. Т.** Органічне агровиробництво у системі еколого-спрямованого розвитку сільського господарства. *Інноваційна економіка*. 2008. № 3. С. 26–30.
12. **Ігнатенко М. М.** Управління органічним виробництвом аграрних підприємств на засадах здійснення соціальної відповідальності. *Економіка і фінанси: наук. жур. Дніпропетровськ*, 2015. № 12. С. 4–11.
13. **Кобець М. І.** Органічне землеробство в контексті сталого розвитку. Актуальні питання аграрної політики: зб. робіт. 2007-2008. С. 106–132.
14. **Сіненко І. О.** Організаційні та економічні механізми регулювання рибальства та аквакультури. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. № 4 (16). 2018. С. 55–62.

References

1. **Zakon** Ukrainy «Pro vyrobnytstvo ta obih orhanichnoyi silskohospodarskoyi produktsiyi ta syrovyny»: [elektronnyy resurs]. Rezhym dostupu: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/425-18>.
2. **Bavec** Franc. Organic production and use of alternative crops. RC Press, 2007. 241 p.
3. **Kvasha S. M., Vdovenko N. M.** Spetsyfichni osoblyvosti derzhavnoho rehulyuvannya akvakulturnoho vyrobnytstva. *Efektivna ekonomika*. 2011. № 8. Rezhym dostupu: <http://www.economy.nayka.com.ua>.
4. **Bell, J. D., Watson, R. A., Ye, Y.** Global fishing capacity and fishing effort from 1950 to 2012. *Fish and Fisheries*, 2017. № 18 (3). P. 489–505. <http://doi.org/10.1111/faf.12187>
5. **Antonets S. S.** Koly Ukrainy zrozumiye svoyu planetarnu misiyu. *Visnyk Poltavskoyi derzhavnoyi ahrarynoyi akademiyi*. 2011. № 2. S. 5–8.
6. **Artysh V. I.** Osoblyvosti orhanichnoho ahrovyrobnytstva v kontseptsiyi staloho rozvytku APK Ukrainy. *Ekonomika APK*. 2012. № 7. S. 19–23.
7. **Bezus R. M.** Rol ekolohichnoho, ekonomichnoho ta osvithnoho imperatyviv u rozvytku orhanichnoho ahrovyrobnytstva. *Ekonomika APK*. 2014. № 10. S. 27.
8. **Berlach N. A.** Pravove vyznachennya orhanichnoho silskoho hospodarstva v Ukraini. *Derzhava i pravo*. 2009. Vyp. 46. S. 225–230.
9. **Vdovenko N. M.** Rybne hospodarstvo Ukrainy v umovakh hlobalizatsiyi ekonomiky: [monohrafiya]. K.: Kompynt, 2016. 476 s.
10. **Vdovenko N. M., Derenko O. O.** Paradyhmalnyy pohlyad na formuvannya zakhodiv rehulyuvannya rynku produktsiyi akvakultury. *Naukovyy Visnyk Polissya*. 2017. № 2 (10). CH. 2. S. 139–143.
11. **Dudar O. T.** Orhanichne ahrovyrobnytstvo u systemi ekoloho-spryamovanoho rozvytku silskoho hospodarstva. *Innovatsiyna ekonomika*. 2008. № 3. С. 26–30.
12. **Ihnatenko M. M.** Upravlinnya orhanichnym vyrobnytstvom ahrarynykh pidpryyemstv na zasadakh zdiysnennya sotsialnoyi vidpovidalnosti. *Ekonomika i finansy: nauk. zhur. Dnipropetrovsk*, 2015. № 12. S. 4–11.
13. **Kobets M. I.** Orhanichne zemlerobstvo v konteksti staloho rozvytku. *Aktualni pytannya ahrarynoyi polityky: zb. robit. 2007-2008*. S. 106–132.
14. **Sinenok I. O.** Orhanizatsiyini ta ekonomichni mekhanizmy rehulyuvannya rybalstva ta akvakultury. *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnya*. № 4 (16). 2018. S. 55–62.